

5. Мойсеенко В. Это сладкое слово – Амарги, или сага о демократии / В. Мойсеенко // Зеркало недели. – 2004. – № 10. – 13 марта. – С. 26.
6. Новикова-Грунд М. В. «Свои» «чужие»: маркеры референтной группы в политическом дискурсе / М. В. Новикова-Грунд // Полис. – 2000. – № 4. – С. 82-93.
7. Окара А. Для билбордов Януковича я бы подобрал фотографию с другим выражением лица. Интервью провел Р. Петренко / А. Окара // Зеркало недели. – 2004. – № 39. – 2 октября. – С. 25.
8. Промова Президента України Віктора Ющенка з нагоди 18-ї річниці Незалежності України – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/14759.html>
9. Тимошенко Ю. Украина – это навсегда. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.tymoshenko.com.ua/rus/exclusive/speeches-appeals/8155/>

Козачук Д. А., ОНЮА

ЗАОХОЧЕННЯ ЯК МЕТОД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

В основе процесса поощрения лежит применение законодательно закрепленных возможностей получения дополнительных материальных и моральных благ. Законодательство Украины предусматривает широкий круг методов воздействия, относящихся к методам поощрения, которые можно классифицировать по разным основаниям. Существенное значение для совершенствования действующего законодательства имеет разграничение поощрений по степени направленности.

Underpinning promotion is the use of legally enshrined opportunities for additional material and moral benefits. The legislation of Ukraine provides a wide range of methods of influence relating to the promotion of methods that can be classified according to different reasons. Essential to improve the current legislation is the degree of differentiation reward orientation.

Актуальність дослідження правових заходів стимулювання, в першу чергу, зумовлене необхідністю системного вивчення заохочень, оскільки це сприяє формуванню нового знання про цей правовий засіб у цілому. Будучи частиною правових стимулів узагалі, і, виконуючи свої спеціалізовані функції, правові заохочення самі по собі являють визначену систему, яка складається із схожих між собою, споріднених, але своєрідних видів. У загальній теорії права і особливо, в юридичних галузевих науках класифікація

має виключно важливе значення, оскільки дозволяє виявити загальні та особливі ознаки, які властиві конкретному явищу або процесу, за допомогою відображення їх через систему визначених критеріїв. Обґрунтована класифікація правових заохочень дозволить чітко визначити місце кожного виду правового заохочення у сфері публічного управління. Крім того, класифікація правових заохочень сприяє з'ясуванню їх призначення та функціональних особливостей, що, в свою чергу, допомагає у визначенні їх меж. Отже, ґрунтовний аналіз критеріїв класифікації правових засобів заохочення суттєво впливає на удосконалення правотворчої і правозастосовчої діяльності публічних органів.

В останні часи все більше авторів доходять висновку, що існуюча до сьогодні система заходів, направлених на створення умов дотримання режиму законності, стає все менш результативною. Наявність усталеної системи примусових заходів, яка, до того ж має тенденцію до посилення карного впливу, при відсутності з боку держави уваги до інших інструментів впливу на свідомість особи, все частіше звертає на себе увагу. Зокрема, підвищенню значення заохочення в праві присвячували свої праці такі вчені, як Д. Арутюнов, О. Гущина, Д. Караваєв.

Звертається увага і на специфіку заохочень правомірної поведінки та стимулювання активної суспільно корисної поведінки в окремих сферах суспільного життя. Так, Т. Стрельченко проведено дослідження особливостей заохочення у сфері охорони здоров'я. Проблема заохочення займає чільне місце в дослідженнях фахівців трудового права.

Проте, система заохочувальних заходів у сфері управління залишається майже не дослідженою, що суттєво впливає на ефективність управлінського впливу органів публічної влади.

Метою написання даної статті є вивчення системи засобів правового стимулювання для виявлення їх специфічних ознак як критеріїв для проведення класифікації.

Правові стимули, частиною яких є заохочення, виступають як фактор формування спонукальних мотивів правомірної поведінки, і як зазначив М. І. Матузов, "мотиваційно-стимулююча роль правової системи заслуговує самої пильної уваги та аналізу" [6, с. 31]. Якщо розглядати правові стимули в широкому значенні, то треба зазначити, що деякі автори включають до них як позитивні (суб'єктивне право, законні інтереси, заохочення), так і негативні (заборони, покарання, юридичну відповідальність) [8, с. 15].

Так, у широкому значенні всі правові засоби можуть чинити загально-нестимулюючий вплив. Водночас, неправові стимули виконують гальмуючу роль, стримують антиправову активність. Вони впливають на суб'єкт за допомогою звуженого об'єму можливостей, через "негативну" правову мотивацію та примушуючі засоби.

Розглядаючи правові стимули у вузькому значенні, вони навпаки, виступають як позитивний фактор, який орієнтує особу (індивіда) на можливість отримання додаткових соціальних благ (пільг), формує свідому мотивацію поведінки позитивними правовими засобами, що викликає в суб'єкта зацікавленість у досягненні бажаного результату. Необхідність задоволення цих інтересів ставить особу у становище прагнення для досягнення позитивних наслідків, щоб задовольнити власні потреби та інтереси. Одночасно позитивний стимул виконує і визначає обмежуючу роль, позитивними засобами утримує від антисуспільної протиправної поведінки. Тому треба погодитися з точкою зору О. В. Малька, згідно з якою правові стимули уособлюють у собі лише позитивні, зовнішні засоби, які не повинні включати негативні засоби, які він відносить до правових обмежень [5, с. 136]. Відмежовуючи один від одного стимул, він пропонує позначити їх як правовий стимул та загально-норегулятивний інструмент [4, с. 73]. Іноді в літературі має місце надто вузьке значення правового стимулу, яке пов'язують лише із заохоченням. І як уже зазначалося, правове заохочення виступає найпотужнішим стимулюючим фактором, оскільки безпосередньо зорієнтовує індивіда на досягнення вигідних для нього наслідків. Правове заохочення має формально-юридичне виявлення, хоча не виключено, що заохочення може бути юридично неформалізованим. Маючи різні форми виявлення, заохочення найбільше викликає зацікавленість у суб'єктів створити найсприятливіший режим для себе. Однак це не означає, що роль позитивного стимулу можуть виконувати тільки заохочення. Не можна не враховувати стимулюючу можливість таких юридичних засобів, як суб'єктивні права, законні інтереси тощо. Суб'єктивне право пов'язане із задоволенням власних інтересів особи та виражає можливість її діяння.

Правові стимули мають досить розгалужену систему, тому їх класифікація має різноманітні підходи, залежно від того, що покладено в основу критеріїв розмежування. Так, Н. Гущина за змістом виокремлює стимулювання: а) моральні та матеріальні; б) статутні та змішані; залежно від кола осіб, до яких вони можуть

застосовуватися: а) загальні; б) відомчі; в) регіональні; г) локальні; залежно від статусу суб'єктів, які здійснюють стимулюючу діяльність: в) централізовані (стимулювання, яке застосовується Президентом України, центральними органами виконавчої влади, місцевими Державними адміністраціями); г) децентралізоване стимулювання [2, с. 131].

Наведена класифікація в цілому не викликає заперечень, проте, звісно, не охоплює всієї різноманітності існуючих заходів стимулювання. Водночас, В. І. Кукшова за наслідками виокремлює три види стимулів: а) моральні, сутність яких полягає у задоволенні духовних потреб особистості, визнання державою, суспільством, колективом соціальної цінності конкретної особи тощо; б) матеріальні, в широкому значенні слова, сутність якого полягає в отриманні матеріальних благ за визначену поведінку; в) статусні (визначення в установлених організаційно-правових формах рівня ділових і політичних якостей працівника, які призводять до позитивних правових наслідків [3, с. 136]. Ю. О. Тихомиров вирізняє стимули: а) економічні; б) матеріальні; в) політичні; г) моральні; д) організаційні. Він вважає, що особливе значення мають економічні стимули, які вводяться за допомогою права. Досить ефективні, наприклад, системи оплати і преміювання працівників, механізм цілеспрямованого кредитування, орієнтація на ресурсозбереження, на раціональне використання трудових ресурсів, зацікавленість у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу. Не менш важливі, на думку вченого, соціальні стимули – форми державного заохочення (нагороди тощо), суспільне визнання і престиж, моральне заохочення (вдячності та ін.) засоби гласності та демократичної оцінки високих результатів діяльності: колективні або індивідуальні. Водночас Ю. О. Тихомиров зауважував, що соціальні стимули хоча і досить різноманітні, проте застосовуються не часто, із-за невисокого престижу і захоплення тільки економічними стимулами. Учений також вирізняв ще один різновид стимулів – спонукання. Вони виражають: спонукання колективістської діяльності шляхом активної роботи колективів; дотримання процедур прийняття колективних рішень тощо; підвищення професійної майстерності і кваліфікації кадрів як основи їх службового росту; стимулювання різних видів діяльності громадян підвищення їх активності у сфері управління [9, с. 7]. І. В. Журавель, враховуючи природу стимулів, поділяє їх на: а) матеріальні (грошова заробітна оплата, одноразові нагородження, покращення житлових умов);

б) моральні: творчі (пов'язані зі змістом праці – покращення умов трудової діяльності, її характер, організація праці), престижні (професійне просування, визнання заслуг особи) та ідейні (зумовлені переконаннями особи як члена організації), але зазначені стимули стосуються лише підвищення ефективності праці, а це значно звужує зміст методу управління – стимулювання та його підвид заохочення [7, с. 61].

С. В. Мірошник вирізняє, залежно від стимулюючого суб'єкта (суб'єкта впливу) правові стимули: а) індивідуальні (впливає тільки на свідомість і психіку особистостей, наприклад, можливість просування по службі); б) колективні (суб'єктами впливу виступають як фізичні, так і юридичні особи, наприклад, публічно-правова можливість отримати грант). Залежно від ієрархії правові стимули поділяються на: а) регіональні; б) муніципальні; в) локальні. Такий поділ визначається просторовими факторами, сферою діяльності, територією, на яку поширюються власні повноваження органу, який видав нормативний акт, закріплюючи даний засіб. Їх розмаїття зумовлене будовою держави, своєрідністю та компетенцією органів. Дія стимулюючих заходів поширюється на всю територію України. Вони можуть бути прийняті будь-якою ланкою органів публічної влади. Структурно правові стимули можна поділити на: а) прості; б) складні. Залежно від суб'єкта публічної влади, на думку Треба зазначити, що наведені класифікації не вичерпують зміст системи стимулювання.

На наш погляд, до наведених класифікацій необхідно додати класифікацію за ступенем заслуг: а) за сумлінне виконання своїх обов'язків; б) за переконання. За ступенем направленості дій вони можуть бути спрямовані на: а) покращення трудової дисципліни; б) підвищення рівня якості праці; в) задоволення загальних публічних інтересів; г) отримання покращених результатів по підвищенню рівня ефективності діяльності держави. За змістом: а) залучення населення до публічно-управлінської діяльності; б) підвищення рівня виконання своїх функціональних обов'язків органів публічної адміністрації.

Отже, стимули мають розгалужену систему в публічному управлінні та застосовуються для спонукання людини до активної правомірної поведінки. Загальним для них є спосіб впливу на волю суб'єкта, особливий зміст та специфіка соціального призначення. Розглянуті класифікації правових стимулів, безумовно, не можуть бути визнані кінцевими. Завдання сучасної юридичної

науки – їх подальше удосконалення, пошук та вироблення нових критеріїв поряд з тим, щоб вони могли повною мірою відповідати потребам практики, сприяти розвитку творчого потенціалу як окремої особистості, так і суспільства та держави в цілому. Слід відмітити – правове заохочення не можливо розглядати лише як стимулюючий засіб. Воно виступає як важливе функціональне явище, як інструмент реалізації соціальної цінності права. Його застосування пов'язане не з позитивною поведінкою, яку передбачали та очікували, а з реальним результатом, де інтерес особи гармонійно поєднується із загальним інтересом.

Отже, правові заохочення як засіб реалізації цінності права можна класифікувати за різними критеріями. Залежно від форми зв'язку з благом правові заохочення поділяють на: 1) ті, які надають додаткові блага (видача премій, нагородження цінним подарунком); 2) ті, які звільняють від покарання (дострокове зняття накладеного дисциплінарного стягнення). Залежно від змісту: фінансово-економічні (заохочення військовослужбовців за відмінні показники у бойовій підготовці); моральні (подяка, почесна грамота); організаційні (позачергове присвоєння чергового військового звання).

Залежно від характеру суб'єктивних прав та юридичних обов'язків правові стимулювання можуть бути пов'язані із забороняючими та зобов'язальними нормами, які покладають зобов'язання утримуватися від здійснення негативних дій або зобов'язуючих здійснювати позитивні дії. Д. Н. Бахрах вирізняє правове заохочення у межах окремих галузей права; а) підстава заохочення (за що); б) правове регулювання; в) зміст заохочення; г) хто та кого заохочує [1, с. 13]. Можна погодитися з наведеною позицією вченого, який правове заохочення пов'язує з абсолютно визначеними умовами (за мужність, відвагу, затримання злочинця).

Бачиться необхідним до наведеної системи класифікації заохочень, додати такі групи. З точки зору правової основи заохочення можна поділити на: формальне і неформальне. Під формальним слід розуміти заохочення, які регламентовані правовими нормами. Відповідні заходи оформляються спеціальними правозастосовними правовими актами. Під неформальним слід вбачати звичайну похвалу, яка надана особі керівником при особистій розмові, та публічну похвалу, яка надана особі публічно (на зборах, нарадах). За механізмом впливу заохочення може бути:

а) безпосереднім; б) опосередкованим. Безпосереднє заохочення здійснюється на основі заохочувальних норм у вигляді односторонніх правозастосовних актів щодо конкретного суб'єкта. Це може бути нагородження орденом, премією, цінним подарунком тощо. Особливість безпосереднього заохочення полягає у тому, що воно застосовується за визначену заслугу.

Опосередковане заохочення має інший механізм реалізації. Воно також починається з видання нормативного акта, який містить заохочувальну норму. Тим самим держава виражає схвалюючи відносини до здійснення досить широким або відносно невизначеним колом будь-яких корисних дій. До цих осіб звернений заклик щодо вибору ними бажаного, з точки зору держави, варіанта поведінки. Але саме заохочення реалізується безпосередньо адресатом заохочувальної норми через досягнення більш високих показників та не потребує будь-яких додаткових рішень зі сторони владних органів, як це проходить при безпосередньому заохоченні. Слід зазначити, що безпосереднє заохочення не слід ототожнювати з прямими методами управлінського впливу, оскільки заохочення – це завжди метод не прямого, а побічного управління. У даному разі йдеться не про ступінь категоричності того чи іншого заохочувального припису, а про спосіб набуття самого заохочувального заходу. З точки зору характеру прояву можна вирізнити заохочення: а) абсолютне; б) відносне. Абсолютне заохочення, виражається у формі нагородження або надання благ іншим способом, передбаченим законом, коли заохочувальна особа отримує конкретні блага матеріального або морального характеру, якими вона раніше не володіла. Воно зумовлене абсолютними підставами заохочення, якими є: сумлінне виконання обов'язку (допомога у затриманні злочинця, порятунок потопаючого тощо); заохочення матерів, які народили і виховали більше п'яти дітей, заслуги іноземних громадян перед Україною у розвитку науки тощо. При цьому особа безпосередньо отримує "нове благо", нові права та обов'язки додатково до тих, що в неї були до цього моменту. Відносне заохочення, регламентоване КУпАП та дисциплінарними статутами. Норми цих актів зобов'язують заохочувати добровільне відмовлення від неправомірної діяльності, щире розкаяння, добровільне усунення заподіяної шкоди. У КУпАП зазначено, що щире розкаяння винного, відвернення винним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне

відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди є обставинами, що пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення. Ці міри мають своїм змістом не надання благ громадянам – об'єктам управління будь-яких нагороджень у вигляді визначених благ, а лише зниження або зняття покарання. На відміну від абсолютного, відносно заохочення може частково або навіть повністю нейтралізувати покарання.

Внутрішній функціональний зв'язок та взаємоузгодженість усіх видів правового заохочення є одним із найважливіших умов діяльності права. Взаємозв'язок між усіма видами правового заохочення зумовлений особливістю виконуючого призначення для підвищення позитивної активності суб'єктів. Усі норми правового заохочення містять приписи держави, які орієнтують учасників правовідносин на бажаний варіант поведінки, що підтримується та заохочується за допомогою визначених благ матеріального, морального або іншого характеру.

Таким чином, можна дійти висновку, що в системі публічного управління існує велика кількість заохочень, яка на сьогодні не досить активно запроваджується в зазначену систему управління, хоча правові заохочення розвивають соціально-активну поведінку людей. Заохочення як правовий стимул впливає на формування правомірної мотивації. В основі цього процесу лежить застосування законодавчо закріплених можливостей отримання додаткових матеріальних та моральних благ. І взагалі, заохочення впливає не лише на осіб, які їх отримують, а й на осіб, які їх оточують, та викликає прагнення брати приклад з кращих. Заохочення створює необхідний психологічний клімат, у межах якого в особи виникає стійке прагнення до активної діяльності.

Література:

1. Бахрах Д. Н. Убеждение и поощрение в деятельности исполнительной власти // Государство и право: теория и практика. – Калининград, 1996.
2. Гущина Н. А. Поощрение в праве: теоретико-правовое исследование. – М., 2005.
3. Кукшова Основы теории правовых средств // Вестник Волжского ун-та им. В. Н. Татищева. Вып. 1. – 1998.
4. Малько А. В. Правовое стимулирование: проблемы теории и практики // Правоведение. – 1999. – № 2.
5. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве // Правоведение. – 1998. – № 3.

6. Матузов Н. И. Право как центральный элемент и нормативная основа правовой системы // Вопросы теории государства и права. – Саратов, 1988.
7. Мирошник С. В. Теория правового стимулирования. – Ростов-на-Дону, 2003.
8. Пронин М. Г. Поощрение и ответственность в условиях внутригосударственного хозрасчета. – Минск, 1998.
9. Тихомиров Ю. О. Законы и стимулы. – М., 1989.

Козьмініх А. В., ОНЮА

АДВОКАТУРА ЯК ОБ'ЄКТ І СУБ'ЄКТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Адвокатура является комплексным проявлением как государственного, так и общественного интереса, поскольку именно через адвокатуру и благодаря ей правовое государство реализует возможность обеспечения своим гражданам их прав и свобод.

The bar is a complex manifestation of both the public and the public interest, because it is through the bar and because it implements the rule of law to ensure its citizens of their rights and freedoms.

Основним завданням правової держави визнана Конституцією необхідність забезпечення прав і свобод кожного. Воно здійснюється через існування інститутів влади і суспільства, систему гарантій, які у визначених державою і визнаних суспільством вимірах її виконують. Правова держава насамперед має чітко визначити права і свободи своїх співгромадян, закріпити це визначення в дусі визнаних прав світового співтовариства, надати цим правам і свободам форму конкретних правових зобов'язань і забезпечити пріоритет прав і свобод людини, Незалежність суду як головного механізму гарантій прав і свобод, верховенства Конституції і пріоритет міжнародного права [1, с. 47].

Метою даної статті є дослідження адвокатури як об'єкт і суб'єкт громадянського суспільства.

Адвокатура в цьому процесі є об'єктом, який сам підпадає під таке нормування, а в той же час є суб'єктом, який в інтересах суспільства здійснює індивідуалізацію проголошених прав і обов'язків. Крім того, серед інших прав у правовій українській державі, громадянам гарантується ще й право на юридичну допомогу (стаття 59 Конституції України), реалізація якого здебільшого